

УДК 373.29

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-3-36>**Ореста КАРПЕНКО,***orcid.org/0000-0003-1841-882X**доктор педагогічних наук, професор,**професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти**Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка**(Дрогобич, Львівська область, Україна) orestakarpenko@gmail.com*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПОЛЬЩІ

У статті розкрито мету і завдання виховання дітей у різних типах закладів дошкільної освіти Польщі. Акцентовано увагу на опікунсько-виховній діяльності ясел, яка опирається на організаційно-педагогічні засади, що реалізуються через інноваційні технології. Основним завданням дитячих садочків є створення умов для всебічного фізичного, розумового й емоційно-соціального розвитку дитини, а також її підготовки до школи. Для Польщі характерна організація освітнього процесу у двох формах: дитячі садочки – діти віком від 3 до 6 років; дошкільні відділи у початковій школі для шестирічних дітей. Мета і завдання, які реалізують заклади дошкільної освіти, впливають із програмних вимог загальної освіти: сприяти індивідуальному розвитку; формувати відкритість у дитини на оточення; формувати уміння, необхідні до навчання у школі; допомагати батькам у виконанні опікунських і виховних функцій. Досягнення мети відбувається через створення належних умов для здоров'я і безпеки дитини, використання інноваційних форм і методів педагогічної діяльності, постійний контакт із психолого-педагогічною службою, опіку над дітьми з особливими потребами, допомогу у розвитку здібних дітей. Доведено, що заклад дошкільної освіти Польщі – це відкрита опікунсько-виховна інституція, яка забезпечує шанс на кращу якість життя у майбутньому. Суспільне виховання у закладах дошкільної освіти відіграє важливу роль у системі освіти, допомагає батькам у наданні опіки та вихованні їхніх дітей, є посередником між сімейним і суспільним вихованням, створює дитині позитивні умови для усестороннього розвитку, забезпечує підготовку дитини до навчання у школі. Пріоритетним завданням дошкільних установ є задоволення потреби активності дитини. Вихователь має забезпечити різні види діяльності, беручи до уваги вид і характер діяльності, організувати розвивально-ігрове середовище. Матеріальні умови дають дітям можливість експериментувати та пізнавати навколишнє середовище, задовольняти їхні потреби. Створення дитині належних умов для активного проведення часу у закладі дошкільної освіти сприяє вираженню власної ініціативи, почуттю повної свободи, розвитку самостійності. Важливим аспектом в успішному функціонуванні закладів дошкільної освіти є співпраця з батьками, яка полягає у налагодженні контакту, спрямованого на пізнання дитини та сімейних умов, на процес її адаптації.

Ключові слова: ясла, дитячі садочки, опіка, виховання, співпраця з батьками, Польща.

Oresta KARPENKO,*orcid.org/0000-0003-1841-882X**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,**Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education**Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University**(Drohobych, Lviv region, Ukraine) orestakarpenko@gmail.com*

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF FUNCTIONING OF PRESCHOOLS IN POLAND

The article discusses the purpose and objectives of educating children in different types of preschools in Poland. Emphasis is placed on the child-caring and educational activities of nurseries, which are based on the organizational and pedagogical principles that are implemented through innovative technologies. The main task of kindergartens is to create conditions for a comprehensive physical, mental, emotional and social development of the child, as well as preparation for school. In Poland the educational process is organized in two forms: 1) kindergartens – for children aged three to six years; 2) preschool departments in primary school for six-year-old children. The purpose and tasks of the preschool education institutions are based on the program requirements of general education: promote individual development; form openness in the child's environment; enhance the skills necessary for schooling; assist parents in their child-caring and educational functions. The goal is achieved through the creation of appropriate conditions for the health and safety of the child, the use of innovative forms and methods of pedagogical activities, constant contact with the psychological and pedagogical services, care for children with special needs, and special support of gifted children. It has been proven

that a Polish preschool is an open child-caring and educational institution that provides a chance for a better quality of life in the future. Public education in preschool education plays an important role in the education system, helps parents in providing care and upbringing of their children, is a mediator between the family education and the communal one, creates positive conditions for the child's comprehensive development, and prepares the child for school. The priority of preschool institutions is to let the children be active. The educator must provide different types of activities, taking into account the type and nature of activities, to organize a developmental and play environment. Material conditions should enable children to experiment and learn about the environment, to meet their needs. Creating appropriate conditions for the child to actively spend time in preschool contributes to the expression of their own initiative, a sense of complete freedom, the development of independence. An important aspect in the successful operation of preschool education is collaboration with parents, by establishing contacts aimed at learning more about the child and family conditions, the process of the child's adaptation.

Key words: *nurseries, preschools, child-caring, education, collaboration with parents, Poland.*

Постановка проблеми. Сучасні реалії висувають високі вимоги до закладів дошкільної освіти як важливої ланки системи освіти Польщі. Піклування над дитиною триває майже до вісімнадцятого року життя – до можливості самостійно вирішувати проблеми. Опіка над дитиною є першим видом діяльності людини на користь іншої, визначає її екзистенцію, виховання, навчання, якість життя, соціалізацію. Дитина отримує опіку в сім'ї, закладах дошкільної освіти, школі. У разі, коли сім'я не виконує опікунсько-виховну функцію, на допомогу їй приходять інституційні форми. Роль закладів дошкільної освіти у вихованні дітей у період трансформації суспільного устрою Польщі невпинно зростає. Це пов'язано із соціально-економічними умовами держави та глобалізацією загалом.

Аналіз досліджень. Проблема опіки та виховання дітей дошкільного віку перебуває у полі зору педагогів, психологів, працівників освітніх установ та органів управління державних і приватних закладів дошкільної освіти. Спроб і пропозицій вирішення низки проблем виховання було чимало, їх підіймають із різною інтенсивністю увесь час. Для української педагогічної науки важливими є досвід опікунсько-виховної діяльності різних типів закладів дошкільної освіти Польщі. На увагу заслуговує дослідження Б. Мажец «Теорія і практика дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)», яке розкриває зміни в організації закладів дошкільної освіти, програмне забезпечення, контроль за якістю педагогічного зростання вихователів і здійснення ними освітнього процесу (Мажец, 2018). Серед українських вчених означену проблему висвітлювали у своїх публікаціях А. Антонюк, Л. Зданевич, Л. Крутій, О. Янкович та ін. Трансформаційні процеси дошкільної освіти у Польщі на зламі ХХ–ХХІ ст. розкривають С. Бочаров (2009), А. Василюк (2006), децентралізацію управління системою освіти та дошкільними закладами – Л. Гриневич (2004), освітні реформи в Польщі та дошкільній освіті – С. Деркач (2007), формування фахових

компетентностей у дітей у закладах дошкільної освіти Польщі – М. Чепіль, Б. Мажец, М. Борда (Chepil, Marzec, Borda, 2018). Порівняльний аналіз управління закладами дошкільної освіти в Україні та Польщі проводить А. Антонюк (2017). Однак опікунсько-виховна діяльність закладів дошкільної освіти Польщі та засади їхнього функціонування недостатньо розкриті, що й зумовлює актуальність означеної проблеми.

Мета статті – розкрити організаційно-педагогічні засади функціонування різних типів закладів дошкільної освіти Польщі.

Виклад основного матеріалу. Серед закладів дошкільної освіти Польщі виокремлюють ясла та дитячі садочки. Ясла – це опікунсько-виховний заклад для дітей від 6 тижнів до 3 років, чиї батьки працюють за межами дому або навчаються і не можуть виконувати догляд за дитиною. У яслах дитина отримує харчування, лікарсько-оздоровчу та виховну опіку (Окоń, 1987: 486). В останні десятиліття спостерігається тенденція збільшення професійної активності матерів, які залишають дитину в яслах, не використовуючи відпустки по догляду за нею, а продовжуючи працювати. Серед причин цього явища – низький рівень допомоги дитині, реалізація професійних амбіцій матерів (Poznańska, Wierzejska, Zygmunciak, 1993: 8).

Дитина може перебувати у денних і тижневих яслах. Денні ясла опікуються дітьми із 6 до 17 години. У тижневих яслах діти повертаються у сім'ї тільки на вихідні від роботи / навчання дні. Така ситуація, як стверджують вихователі, не впливає позитивно на розвиток дитини. Перебування дитини в яслах є платним, батьки повертають кошти за харчування й опіку. До завдань цієї інституції належить забезпечення дитині психічної, фізичної, медичної безпеки, психологічної та виховної опіки, забезпечення відповідного харчування, умов для відпочинку, сну і прогулянок.

Опікунсько-виховна діяльність ясел опирається на організаційно-педагогічні засади, які реалізуються через відповідно використані методи та технології:

– індивідуалізації (врахування індивідуальних особливостей дитини, знання психічних змін), що реалізується за допомогою методів добровільності (дитина самостійно вибирає гру), визначення рівня труднощів (оцінки вміння дитини у певному періоді розвитку), створення умов для самостійної роботи дитини;

– оздоровчої безпеки – поступу на засадах дотримання медичної профілактики (гігієни дитини й оточення, медичного огляду, щеплення), медичної опіки (ізоляції хворої дитини від здорових дітей, надання медичної допомоги), психічної безпеки (галасу, плачу), встановлення контактів між дорослим і дитиною, природної організації праці; фізичної безпеки (аналізу території навколо ясел і його приміщень всередині);

– схвалення і гарні контакти з дитиною (формування у дитини усвідомлення, що вона є для дорослого важливою і цінною), які реалізуються через похвалу, гру, успіхи тощо;

– конкретизації, звернення уваги дитини на навколишні предмети шляхом ознайомлення, окреслення їхньої значущості у житті тощо;

– активності, що реалізується через зміну рухливих і спокійних ігор, дбайливість у процесі гри;

– відповідного поступу у виховному процесі (Sikora, 2002: 130–133).

У яслах опіка над дитиною означає діяльність, метою якої є забезпечення харчування, одягу, приміщення, охорони життя і здоров'я, забезпечення відповідного ігрового середовища, задоволення різноманітних суспільних відносин. Їх реалізують кваліфіковані кадри (керівник, психолог, медсестра, опікунка, кухар, прачка, прибиральниця). Психолог співпрацює з керівником та опікунами, укладає план виховного процесу, бере участь у формуванні вікових груп. Опікунка має безпосередній контакт із дітьми, дбає про них, створює умови, наближені до сімейних, швидко розпізнає потреби дітей, акцептує їх. До того ж опікунка проводить заняття і займається їхнім плануванням, опікується дітьми своєї групи, підготовлює їх до сну, постійно співпрацює з батьками (Wałoszek, 1998: 121–124).

Важливим аспектом в успішному функціонуванні ясел є співпраця з батьками, яка полягає у налагодженні контакту, спрямованого на пізнання дитини та сімейних умов і на процес адаптації. Ця співпраця виражається у взаємній довірі та спільному прагненні до надання дитині якомога кращих умов для розвитку і виховання як у яслах, так і в батьківському домі.

Дитячі садочки Польщі сьогодні трактуються як опікунсько-виховна інституція для дітей від

3 до 6 років. Їхнім основним завданням є створення умов для всебічного фізичного, розумового й емоційно-соціального розвитку дитини, а також підготовка її до школи. Для Польщі характерна організація освітнього процесу у двох формах: дитячі садочки – діти віком від 3 до 6 років; дошкільні відділи у початковій школі для шестирічних дітей.

У підготовці дитини до школи вагому роль відіграють дитячі садочки, де дитина пізнає сама себе, суспільне довкілля, а також зміни у ньому і світі (Wałoszek, 1998: 248). Цей період дитинства характеризується пізнавальною активністю, потребою у діяльності, великою емоційною напругою. Це важливий період інтелектуального потенціалу дитини, що розвивається в період перших п'яти років життя. Слід звернути увагу на якість дошкільного виховання, від якого залежатиме якість життя дитини. Заклади дошкільної освіти беруть до уваги суб'єктність дитини, що позитивно впливає на її розвиток: навчання соціальної поведінки, реалізацію соціальних відносин, упровадження в організований світ тощо. Успішність дошкільного виховання залежатиме від здобуття її у групі, де формується природна наука співжиття в середовищі ровесників, партнерство, толерантність.

Мета і завдання, які реалізують заклади дошкільної освіти, впливають із програмних вимог загальної освіти: сприяти індивідуальному розвитку; формувати відкритість у дитини на оточення; формувати уміння, необхідні для навчання у школі; допомагати батькам у виконанні опікунських і виховних функцій. Досягнення мети відбувається через створення належних умов для здоров'я і безпеки дитини, підтримку постійного контакту із психолого-педагогічною службою, опіку над дітьми з особливими потребами, допомогу у розвитку здібних дітей, інноваційну діяльність, яка збагачує освітній процес.

Серед функцій закладів дошкільної освіти можемо виокремити такі, як:

– опікунсько-виховна функція, що охоплює широко трактовану опіку про здоров'я, безпеку і природний розвиток дитини, допомогу батькам у наданні їхнім дітям відповідної виховної опіки;

– дидактична функція, яка виражається у допомозі у ситуаціях і різних етапах спрямування пізнавальної діяльності дитини, підготовці до навчання у школі;

– компенсаційно-виховна функція, що полягає, з одного боку, у подоланні прогалин у вихованні дитини, які негативно позначаються на ставленні до навчання у школі, з іншого – на орга-

нізації корекційної діяльності щодо дітей, розвиток котрих не відповідає суспільним нормам;

– профілактична функція, трактована як захист дитини від фізичних і психічних загроз.

Дитина дошкільного віку відрізняється у пізнанні світу від дорослого, іншими є форми навчання, є самостійною, активною істотою, котра пізнає світ через діяльність і самостійно будує власне бачення, є креативною особистістю, що користується власною багатого уявою. Усе це повинен враховувати вихователь у роботі з дітьми, а також якість відносин дитина – вихователь.

У тих закладах дошкільної освіти, де дитину трактують як виконавця завдань дорослого, навчають певного способу життя, зокрема життя без відповідальності, вчать очікувати на чужі пропозиції. Вихователь оцінюється через призму старанності, систематичності планування та рівня його реалізації (Wąloszek, 1998), однак, як стверджує С. Гуз, вихователі не завжди є відповідальними особами на своєму робочому місці. Буває так, що вони послуговуються набутими знаннями, нормами, стандартами, класифікують дітей, забуваючи про індивідуальність дитини, яка проявляється різницею у виховній діяльності, ритмі, динаміці розвитку. Урахування цих відмінностей допомагає у пристосуванні змісту, методів і педагогічних умов до можливостей дитини. Не завжди вихователі спонукають дитину до активності, вимушують її активність, перериваючи гру і не беручи до уваги її бажання. Вихователі бувають часто нетерплячі щодо дитини, застосовуючи заборони, накази, примус, кари, критику, порівнюючи з іншими дітьми. Це призводить до зниження готовності дитини до діяльності, до низького результату. Вихователь має бути готовий до спостереження за діяльністю дітей, обов'язкової участі дітей у заняттях, обмеження часу вимушеної активності, трактування дитини як об'єкта (опертя на владу дорослих, примусу, слухняності, страху, підпорядкування дітей взірцям і моделям, не врахування індивідуальності дитини), контролю знань дітей, навчання готових відповідей, негативного трактування. Важливо, що таких вихователів у закладах дошкільної освіти щораз менше (Guz, 1996: 96).

Педагогічна діяльність вихователя має опиратися на ґрунтовні знання про розвиток дитини. Вихователь, котрий володіє професійними компетентностями, звертає увагу на особливості дошкільного віку, а також на факт опіки над дітьми у різних сім'ях. Вихователь спостерігає за дитиною, розмовляє з нею, проводить розмову та інтерв'ю з батьками, також збирає інформацію

про її розвиток, аналізуючи документи та продукт її праці. Такий збір інформації про її розвиток дозволяє звернути увагу на дитину, в якій є проблеми із засвоєнням інформації та яка потребує більше часу на виконання поставлених завдань, перебуває у занедбаному, агресивному середовищі, а також дітей, котрі швидко виконують поставлені перед ними завдання, мають великий запас знань. Така інформація торкається дітей і батьків, є багатовекторною і різногалузеву. Вихователь звертає увагу на те, щоб вимоги до дитини не перевищували її рівня знань, можливостей, умінь, а заохочення та похвала домінували у роботі з дитиною. Компетентний вихователь звертає увагу на індивідуальність дитини, шанує її, одночасно прагне до об'єктивного пізнання, суб'єктивної організації освітнього процесу, виховання, навчання, партнерської взаємодії з батьками дітей (Marzec, 2016: 78–80). Слід зазначити, що суб'єктивне трактування дитини означає задоволення її потреб.

У закладах дошкільної освіти звертають особливу увагу на задоволення потреби безпеки дитини, що дає їй спокій, лагідність, радість. Із задоволенням дитина займається діяльністю, яка веде до розширення набутих і одержання нових знань, нових досягнень, подолання труднощів і налагодження контактів. Особливу увагу звертають на природний розвиток пізнавальних потреб. Задоволення цієї потреби пов'язане з досягненням нових уявлень, збагачення досвіду. Завдяки добре організованій діяльності у закладах дошкільної освіти дитина отримує відповідну кількість знань, що створюють можливість пізнавати суспільне довкілля.

Основним завданням закладів дошкільної освіти є задоволення потреби активності (Marzec, 2016: 27–29). Створення дитині належних умов для активного проведення часу у закладі дошкільної освіти сприяє вираженню власної ініціативи, почуттю повної свободи, розвитку самостійності. Активна дитина ніколи не нудиться, повна енергії, не боїться труднощів, її поведінка не є асоціальною, негативною. Інша група дітей, неактивних, потребує від вихователя створення відповідних умов, щоб включити їх до спільної активної діяльності з іншими дітьми, створити розвивальне середовище.

Зазначимо, що в останні роки значну увагу органи територіального самоврядування звертають на матеріальне забезпечення закладів дошкільної освіти. Вихователь має забезпечити різні види діяльності у певному приміщенні, беручи до уваги вид і характер діяльності. Матері-

альні умови мають дати можливість експериментувати та пізнавати навколишнє середовище, мати мінливий характер, оскільки активність дитини не може бути обмежена тією самою діяльністю з використанням тих самих об'єктів у тих самих приміщеннях (Мажец, 2018: 259–263). Сприятливим є поділ приміщення на зони, ігровий майданчик, місце забав, які заохочують до ініціативи й активності.

Заклад дошкільної освіти має бути так пристосований, щоб кожна дитина мала достатньо багато часу на розвиток і завершення своїх діянь, могла використовувати всілякі забавки, матеріали, предмети, могла бавитися тим, на що має бажання, і там, де має бажання, могла організувати поділ приміщення відповідно до власних потреб, ігрових ситуацій, уявлень, могла інтерпретувати дійсність у різних формах активності (музичної, хореографічної, словесної та ін.).

Разом з організацією відповідних умов для ігор вихователь має забезпечити умови для налагодження контактів із суспільним і природним середовищем. Прикладом можуть бути екскурсії, прогулянки, відвідування осередків культури. Контакт із різним середовищем стимулює розвиток дитини, формує естетичні уявлення, створює можливість розуміння і відчуття середовища, віддзеркалення емоцій, збагачує інтелект. Заклад дошкільної освіти реалізує базову програму дошкільного виховання. Шестирічна дитина зобов'язана пройти річну підготовку у закладі дошкільної освіти або дошкільному відділі початкової школи (Мажец, 2018: 141–166).

Доцільно звернути увагу також на співпрацю вихователя з батьками, оскільки нагромадження матеріалу про дитину є дуже важливим в організації розвивального середовища. Головна мета полягає у накопиченні характеристик батьків про дитину разом зі спостереженнями у закладі дошкільної освіти, заохоченні батьків до продовження виховних дій удома, доведення педагогічних знань до зацікавлених батьків, заохочення до спостережень над дитиною у закладі дошкільної освіти під час різних ситуацій (у роздягальні,

під час занять, ігор, контактів з іншими дітьми). Завдяки таким спостереженням батьки пізнають нові риси дитини, можуть оцінити коло набутих умінь та інформації, рівень володіння ними. Це дає можливість глибшого розуміння дитини, створення відповідних умов для її розвитку, а також, за потреби, допомогти дитині отримати допомогу. Така співпраця закладу дошкільної освіти та батьків вбереже від відмови взяти відповідальність на себе, оскаржувати поведінку дитини.

Висновки. Заклад дошкільної освіти Польщі – це відкрита опікунсько-виховна інституція, яка забезпечує шанс на кращу якість життя у майбутньому. Досягнення мети освітнього процесу у закладах дошкільної освіти відбувається через створення належних умов для здоров'я та безпеки дитини, використання інноваційних форм і методів педагогічної діяльності, постійний контакт із психолого-педагогічною службою, опіку над дітьми з особливими потребами, допомогу у розвитку здібних дітей. Суспільне виховання у закладах дошкільної освіти відіграє важливу роль у системі освіти, допомагає батькам у наданні опіки та вихованні їхніх дітей, є посередником між сімейним і суспільним вихованням, створює дітям позитивні умови для усестороннього розвитку, забезпечує підготовку дитини до навчання у школі. Пріоритетним завданням закладів дошкільної освіти є задоволення потреби активності дитини. Вихователь має забезпечити різні види діяльності, беручи до уваги вид і характер діяльності, організувати розвивально-ігрове середовище. Матеріальні умови мають дати дітям можливість експериментувати та пізнавати навколишнє середовище, задовольняти їхні потреби. Важливим аспектом в успішному функціонуванні закладів дошкільної освіти є співпраця педагогічного персоналу з батьками, яка полягає у налагодженні контакту, спрямованого на пізнання дитини та сімейних умов, на процес її адаптації.

Перспективами подальшого дослідження вбачаємо висвітлення психолого-педагогічних умов підготовки дитини до школи у закладах дошкільної освіти Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Ю. Компаративний аналіз системи управління дошкільними навчальними закладами в Польщі та Україні. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний менеджмент у закладах освіти»*, 1. 2017. С. 14–25.
2. Бочаров С. Модернізація польської системи освіти на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 3. С. 23–27.
3. Василюк А. Стан і тенденції дошкільної освіти в Польщі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2006. № 5. С. 171–178.
4. Гриневиц Л. Децентралізація управління освітньою системою (на прикладі Польщі). *Освіта і управління*. 2004. Т. 7. № 3–4. С. 153–160.

5. Деркач С. Освітні реформи в Польщі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. № 21. С. 158–162.
6. Мажец Б. Теорія і практика дошкільної освіти у Польщі (1989–2017). Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2018. 464 с.
7. Chepil M., Mazec B., Borda M. Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu. *Молодь і ринок*. 2018. № 11 (166). С. 6–17.
8. Guz S. Edukacja przedszkolna w okresie przemian. Warszawa : WSP TWP, 1996. 133 s.
9. Marzec B. Nadzór pedagogiczny a zdrowie i bezpieczeństwo uczniów – analizy i refleksje. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2016. 128 s.
10. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa : Żak, 1987. 486 s.
11. Poznańska J., Wierzejska Z., Zigmunciak E. Wskazania wychowawcze do pracy z małym dzieckiem w placówkach wychowania zbiorowego. Warszawa : CEM, 1993. 137 s.
12. Sikora D. Instytucje wspierające rodzinę w opiece i wychowaniu. *Środowisko opiekuńczo-wychowawcze / pod red. B. Wojciechowska-Charlak*. Kielce : Wyd. Uczelniane WŚ, 2002. S. 130–133.
13. Wałoszek J. *Nauczyciel i dziecko. Organizacja warunków edukacji przedszkolnej*. Zielona Góra : ODN, 1998. 199 s.

REFERENCES

1. Antonyuk Yu. Komparatywny analiz systemy upravlinnya doshkilnymy navchalnymy zakladamy v Polshchi ta Ukraini [Comparative analysis of the management system of preschools in Poland and Ukraine]. Zbirnyk materialiv Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi “Innovatsiynny menedzhment u zakladakh osvity”. 2017. pp. 14–25 [in Ukrainian].
2. Bocharov S. Modernizatsiya polskoyi systemy osvity na rubezhi XX–XXI stolit [Modernization of the Polish education system at the turn of the XX – XXI centuries]. *Nauka. Relihiya. Suspilstvo*. 2009. № 3. pp. 23–27 [in Ukrainian].
3. Vasylyuk A. Stan i tendentsiyi doshkilnoyi osvity v Polshchi (Status and trends of preschool education in Poland). *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya. Psykholoho-pedahohichni nauky*. 2006. № 5. pp. 171–178 [in Ukrainian].
4. Hrynevych L. Detsentralizatsiya upravlinnya osvitnoyu systemoyu (na prykladi Polshchi) (Decentralization of education system management (on the example of Poland)). *Osvita i upravlinnya*. 2004. T. 7. № 3–4. pp. 153–160 [in Ukrainian].
5. Derkach S. Osvitni reformy v Polshchi (Educational reforms in Poland). *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoyi shkoly*. 2007. № 21. pp. 158–162 [in Ukrainian].
6. Mazhets B. Teoriya i praktyka doshkilnoyi osvity u Polshchi (1989–2017) [Theory and practice of preschool education in Poland (1989–2017)]. Drohobych : Red.-vyd. viddil DDPU im. Ivana Franka, 2018. 464 p. [in Ukrainian].
7. Chepil M., Mazec B., & Borda M. Kształtowanie kompetencji kluczowych w przedszkolu [Formation of key competences in preschools]. *Molod i rynek*. 2018. № 11 (166). pp. 6–17 [in Polish].
8. Guz S. Edukacja przedszkolna w okresie przemian [Preschool education in the period of changes]. Warszawa : WSP TWP, 1996. 133 p. [in Polish].
9. Marzec B. Nadzór pedagogiczny a zdrowie i bezpieczeństwo uczniów – analizy i refleksje [Pedagogical supervision and the health and safety of students – analyses and reflections]. Dąbrowa Górnicza : Wyd. Nauk. WSzB w Dąbrowie Górniczej, 2016. 128 p. [in Polish].
10. Okoń W. Nowy słownik pedagogiczny [New pedagogical dictionary]. Warszawa : Żak, 1987. 486 p. [in Polish].
11. Poznańska J., Wierzejska Z., Zigmunciak E. Wskazania wychowawcze do pracy z małym dzieckiem w placówkach wychowania zbiorowego [Educational recommendations for working with a small child in collective education institutions]. Warszawa : CEM, 1993. 137 p. [in Polish].
12. Sikora D. Instytucje wspierające rodzinę w opiece i wychowaniu [Institutions supporting the family in care and rearing]. *Środowisko opiekuńczo-wychowawcze / pod red. B. Wojciechowska-Charlak*. Kielce : Wyd. Uczelniane WŚ, 2002. pp. 130–133. [in Polish].
13. Wałoszek J. *Nauczyciel i dziecko. Organizacja warunków edukacji przedszkolnej* [Teacher and a child. Organization of pre-school education conditions]. Zielona Góra : ODN, 1998. 199 p. [in Polish].